

Reform, örgütlü direniş ve siyaset

23/03/2008

1990'lardan beri Türkiye'nin gündeminde olan sosyal güvenlik reformu konusu, bu ay içindeki son derece önemli direnişlerle muhtemelen yeni bir siyasi safhaya girmiş bulunuyor. Reform girişiminin içeriği ve sosyal hakları nasıl etkilediği yıllardır ayrıntılı bir biçimde, farklı açılardan...

AYŞE BUĞRA

1990'lardan beri Türkiye'nin gündeminde olan sosyal güvenlik reformu konusu, bu ay içindeki son derece önemli direnişlerle muhtemelen yeni bir siyasi safhaya girmiş bulunuyor. Reform girişiminin içeriği ve sosyal hakları nasıl etkilediği yıllardır ayrıntılı bir biçimde, farklı açılardan tartışılıyor. Benim bu yazıda tartışmak istediğim konu, girişimin, yol açtığı tepkilerin ve bu tepkilere karşı iktidarın takındığı tavrın siyasi açıdan düşündükleri, yani reform sürecinin Türk siyaseti açısından ne anlama geldiği.

Reform süreci, Türkiye'de devlet-toplum ilişkilerinin özelliklerini anlamak açısından önemli ipuçları içeriyor. Bu açıdan, eski sosyal güvenlik sisteminin niteliği önemli. Eski sistem, formel sosyal güvenlik kapsamındaki, işteki konumlarına bağlı olarak emeklilik ve sağlık güvencesi sunan bir sistem. Dolayısıyla bu haklar, vatandaşlık hakları olmaktan çok formel sektörde çalışanların hakları olarak tanımlanabilir. Buna bağlı olarak, çalışanların yarısının formel sosyal güvenlik sistemi dışında kaldığı Türkiye'de, sosyal haklar temelinde ortaya çıkan devlet-vatandaş ilişkisinin, çalışanların yarısı için geçerli olmadığı, bu kesimin devletle ilişkilerinin farklı bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Bu durumun Türkiye'de siyaset yapma biçimini etkilememesi imkansız.

Hayırseverler

Türkiye'deki seçim süreçlerinde, sosyal güvenlik sisteminin içerdiği ikili yapıyı yansıtan, siyasi amaçlı kaynak kullanımı biçimleri açıkça gözlemlenebiliyor. Burada görülen, siyasi rekabetin sosyal hakların içeriğini etkileyen politikalar temelinde değil de, geniş halk kesimlerine sağlanan fırsatlar üzerinden yürütülmesi. II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, son zamanlara kadar büyük önem taşımış olan gecekondu afları, siyasi rekabetin aldığı şekli yansıtan önemli bir örnek oluşturuyor. Daha yakın dönemde, özellikle AKP'nin iktidara gelmesinden sonra, düzensiz, keyfi ve çoğu zaman aynı nitelikleriyle sosyal hak kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmayan yoksul yardımları, seçim süreçlerini belirlemekte önemli bir rol oynadı. Giderek, gönüllü girişimler yoksullukla mücadele alanında önemli aktörler haline geldi ve onların faaliyetleri de seçim sonuçlarını etkileyebilecek bir nitelik kazandı. Bu gönüllü girişimler, her zaman faaliyetleri ve siyasi iktidarla ilişkileri denetlenebilir olan dernekler veya vakıflar değil. Hayırsever şahıslar veya dini cemaatler de, bu alanda yürüttükleri tamamen denetim dışı yardım faaliyetleriyle siyasetin içinde yer alabiliyorlar. Önümüzdeki yerel seçimlerde, özellikle Fethullah Gülen cemaatinin aktif katılımıyla gerçekleşecek gibi görünen Doğu ve Güneydoğu Anadolu belediye seçimlerinde, bu gelişmenin çok çarpıcı örnekleriyle karşılaşmamız beklenebilir.

Bu durum, haliyle, Türkiye'de örgütlü kesimlerin siyasetin aktörleri olarak oynadıkları rolün Batı demokrasilerindeki farklı olmasına yol açıyor. Bu farklılığın bir yanı, temsil ettikleri kesimlerin haklarını korumak için veya yeni hak talepleriyle ortaya çıkan örgütlerin siyasi

ağırlığını azaltması. Türkiye'nin siyasi ortamı, iktidarın örgütlü kesimlere karşı, sosyal haklardan tamamen yoksun kesimi kullanma imkanına sahip olduğu bir ortam. Bu ortamda, "asıl halk"ı ikinci kesimin oluşturduğu gibi bir fikir temelinde, "sendikaların bir işçi aristokrasisini temsil ettikleri", "meslek örgütlerinin halkı değil kendi çıkarlarını düşünmeleri" gibi suçlamaların, sanki çıkar mücadelesi gayrimeşru bir şeymiş gibi, ortaya konulabildiğini biliyoruz. 12 Eylül darbe rejiminden kalma bir mevzuatla işçi sendikalarının nasıl etkisizleştirildiğiyle, memur sendikalarının grev hakkına sahip olmamaları yüzünden kamu sendikacılığının nasıl kağıt üzerinde kaldığıyla ilgili soruların gündeme getirilmesi bile zorlaşıyor ve demokratik bir toplumda kabul edilmesi mümkün olmayan böyle bir durum, pek zorlukla karşılanmadan sürdürülebiliyor.

Bu ay tanık olduğumuz eylemler, varolan mevzuatla grev hakları engellenmiş olan memur sendikalarının ortaya koyduğu son derece meşru sivil itaatsizlik örneğiyle birlikte, örgütlü demokratik toplumlarda devlet-vatandaş ilişkilerinin, yardımseverlik üzerinden değil hak talepleri temelinde biçimlenmesi gerektiğine işaret etti. Hükümetin, reform tasarısını örgütlü kesimlerle konuşarak yeniden gözden geçirmeyi kabul edeceği yolundaki demeçleriyle, Türkiye'de pek alışılmamış bir demokratik siyasi ortam oluşabileceği yolunda ümitler belirdi. Siyasi yetkililerin, hangi hayırsever girişimlerle ortaklaşa, kime ne kadar sadaka dağıttıklarıyla belirlenmesi mümkün olmayan bir demokratik siyaset biçimi olabileceği görüldü.

Ama görülmesi gereken bir şey daha var. Bu tür bir demokratik siyaset ortamının yerleşebilmesi için, iki şey daha gerekli. Önce, demokrasinin oy çokluğu ilkesinin ve "sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir kitleyiz" anlayışının içerdiği ulusal çıkar kavramının ötesinde, farklı çıkar gruplarının hak mücadeleleri temelinde biçimlenen bir siyasi düzen olduğu fikrinin anlaşılması ve kabul edilmesi gerekiyor. Bugün iş başında bulunan hükümetin bu fikri benimsemesi epey vakit alabilir. İkincisi, ancak hak sahibi vatandaşların katılımıyla gerçekleşebilecek olan demokratik süreçlerin, toplumun bütün fertlerinin hak sahibi vatandaşlar haline gelmesini gerektirdiğini görmek gerekiyor. Çalışanların yarısının sosyal güvenlik kapsamı dışında kalmaya devam ettiği ve sosyal yardımlar hak-temelli, formel bir nitelik kazanmadığı ölçüde, devlet-vatandaş ilişkisinin, dolayısıyla siyasetin mantığını değiştirmek pek kolay olmayabilir. Sanıyorum sendikaların ve meslek örgütlerinin bunu dikkate almaları gerekiyor. Bu örgütlerin haklı taleplerinin benimsenmesi ve kabul edilmesi için son eylemler gibi eylemlere başvurmaya devam etmeleri gerekebilir. Ama bunu yaparken, toplumsal meşruiyet zeminlerini güçlendirmek için kendi tabanları dışındaki kesimlerin durumunu da dikkate almak zorundalar. Eğer sosyal hak mücadelesini, herkesin sosyal haklara sahip olması için, sağlık ve emeklilik hakkının herkesin hakkı olması, sosyal yardımların bir vatandaşlık hakkına dönüşmesi için girişilen bir mücadele olarak görüp sürdürmeye başlarsa, hem edinilmiş hakların korunması hem de demokrasinin işleyişi açısından çok daha sağlam bir zemin oluşmasını sağlayabilirler. Ve bunu sadece onlar sağlayabilirler.